

# Friheten er slett ingen selvfølge

I ngen periode i norsk historie har satt slike merker i befolkningen som de fem årene under nazistisk diktatur. Selv de som var helt unge den 8. mai for 50 år siden, har et minne om den grenseløse glede over friheten som var gjenerobret og for seieren over det avskyelige politiske system som Adolf Hitler representerte.

Frigjøringsjubileet som i dag markeres over hele landet, er meningsfylt fordi det er en påminnelse om at frihet og demokrati ikke er noen selvfølge. Den dag vi begynner å slippe av i vår kamp for de grunnleggende demokratiske og menneskelige rettigheter, den dag vi unnlater å være på vakt overfor grupper og politiske retninger som i sitt vesen er antidemokratiske, er det igjen fare på ferde.

Kamp mot nazismen fremsto som en selvfølge for de aller fleste i vårt land. Kampen hadde noe med holdninger å gjøre – holdninger som heldigvis var dypt rotfestet i den norske befolkning. En rakrygget konge ble et symbol i holdningskampen. En del nordmenn lot seg forlede til å tro på den nazistiske ideologi, noen av de helt unge ble påvirket av det miljø de levde i og noen valgte side fordi de trodde de hadde mest å tjene på det.

Ved frigjøringsjubileet har vi fått en ny debatt om tilgivelse og forsoning. Det er ikke unaturlig etter 50 år. Det er mulig å tilgi dem som erkjenner sine feilgrep. Men

det er vanskelig å tilgi dem som til og med i dag syntes det var en riktig handling den gang å avlegge troskapsed til Adolf Hitler og Vidkun Quisling. Forsoning og tilgivelse må bygge på at man erkjenner det ondes vesen i den nazistiske ideologi. Det finnes ikke tilgivelse for dem som søker å finne et forsvaret for at det var riktig å slutte seg til en bevegelse som hadde som mål å gjøre en rase til verdens herskere.

For etterkrigstidens generasjoner bør takknemlighet og respekt overfor dem som gjorde en innsats for å gjenvinne friheten bli hovedinnholdet ved frigjøringsjubileet. De som ofret livet skylder vi den dypeste takknemlighet. Og fremdeles lever det mange igjen som hadde mot og vilje til å kjempe mot okkupasjonene og deres norske håndlangere. De bidro alle til at vi kan se tilbake på de fem krigsårene med stolthet i hjertet.

**S**elv om Norge ikke var blant de nasjoner som måtte tåle de største lidelser, så hadde praktisk talt hver eneste familie og hvert sted i landet noen som ble direkte berørt av krigen. De aller fleste nordmenns hverdag fikk et innhold preget av dødsbudskap, fengsling eller deportasjon til konsentrasjonsleirer. Og manges tanker var opptatt av uteseilerne, krigsdeltagere på fremmed jord

og de titusenvis som var engasjert i illegal virksomhet.

I dag settes det spørsmålstegn ved den måten man behandlet dem som havnet på nazistenes side under krigen og dem som fraterniserte med okkupasjonene. Enkelte synes å mene at det ble begått urett og at det ble vist pøbelaktig oppførsel mot de som hadde sviktet. Det er ikke enkelt for unge generasjoner å sette seg inn i hvilke inntrykk og hvilke følelser fem års okkupasjon gjorde på dem som opplevde disse årene på kroppen. I det store og hele må det kunne sies at man gjennom dette vanskelige oppgjøret på en verdig måte.

«Aldri mer 9. april» ble tidlig et begrep som hadde gjennomslagskraft i alle leirer. Under og etter krigen var man stadig opptatt av å snakke om det som hadde ledet til at Norge ble et så lett bytte for de tyske overfallsmenn. I mellomkrigstiden var nøytralitet nærmest å betrakte som en grunnlovsbestemmelse. Etter 9. april 1940 snakket ingen lenger høyt om nøytralitet. Forsømmelsene som var gjort når det gjaldt å sørge for et militært forsvar av landet, skulle aldri gjenta seg. Dette ble en selvfølge i etterkrigstidens politikk.

Den dyrekjøpte lærdom og de fem år under et nazistisk diktatur skapte grunnlag for den grunnleggende politiske enighet i vårt land om hovedlinjene for forsvars-

utenriks- og sikkerhetspolitikken. Lite kunne vi for 50 år siden vite at verdenskrigen ville bli avløst av en kald krig mellom de vestlige demokratier og Sovjetunionen. Men da øst-vest-forholdet tilspisset seg, var det ingen stor uenighet i Norge om hvor vi hørte hjemme.

**D**en tverrpolitiske enighet i utenriks- og sikkerhetspolitiske spørsmål som fikk vokse

frem som en frukt av krigstidens erfaringer, har vært til uvurderlig verdi for Norge som nasjon i etterkrigstiden. Vi fikk erfaringer for at det først og fremst var i samarbeide med andre demokratiske land at vi kunne oppnå resultater. I dag ser vi på ny tendenser til større uenighet på dette vitale område. De veldige forandringer i øst-vest-forholdet er en naturlig del av forklaringen. Men ganske mye av forklaringen ligger også i at det er

generasjoner som ikke på kroppen har fått føle forskjellen mellom frihet og ufrihet som i dag har overtatt det politiske lederskap. De nye generasjoner vil naturlig nok se med andre øyne på krigstiden enn de som opplevde okkupasjon og nazi-styre. Men også nye generasjoner har en plikt til å ta lærdom av historien. Frigjøringsjubileet bør fremstå som en påminnelse om lærdommer vi ikke trenger å få repetert.



**IDAG**

**Krig, fred**

**KOMMENTAR**

**50 års fred som feires i fellesskap**